

UMOWA KREDYTU KONSUMENCKIEGO

Filip Czuchwicki

Wolters Kluwer

UMOWA KREDYTU KONSUMENCKIEGO

Filip Czuchwicki

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2025

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 15 marca 2025 r.

Recenzent

Dr hab. Joanna Kruczalak-Jankowska, prof. Uniwersytetu Gdańskiego

Wydawca

Anna Kubuj-Kacperek

Redaktor prowadzący

Paulina Staniszevska-Chudzik

Opracowanie redakcyjne

Teresa Marcinek

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni[♥]

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-519-8

ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wstęp	15
Rozdział I	
Geneza umowy kredytu konsumenckiego	21
1. Uwagi wprowadzające	21
2. Powstanie i ewolucja koncepcji prawnej ochrony konsumenta	24
3. Wpływ koncepcji prawnej ochrony konsumenta na regulacje dotyczące kredytu konsumenckiego	28
3.1. Ochrona konsumenta-kredytobiorcy w aktach prawa pierwotnego UE	29
3.2. Ochrona konsumenta-kredytobiorcy w wybranych rozporządzeniach i dyrektywach UE	31
3.3. Ochrona konsumenta-kredytobiorcy w wybranych aktach <i>soft law</i>	40
4. Ewolucja harmonizacji prawa dotyczącego kredytu konsumenckiego	43
5. Regulacja kredytu konsumenckiego w perspektywie ekonomicznej i społecznej	52
Rozdział II	
Przedmiot i strony umowy kredytu konsumenckiego	57
1. Uwagi wprowadzające	57
2. Zakres przedmiotowy umowy kredytu konsumenckiego ..	58

2.1. Klasyfikacja i kwalifikacja umowy kredytu konsumenckiego	62
2.2. Kredyt wiązany	70
3. Strony umowy kredytu konsumenckiego	74
3.1. Konsument	74
3.2. Kredytodawca	86

Rozdział III

Przedkontraktowe obowiązki kredytodawcy i konsumenta ...	93
1. Uwagi wprowadzające	93
2. Problematyka reklamy kredytu konsumenckiego	99
3. Obowiązek przedstawienia formularza informacyjnego ...	106
3.1. Treść formularza	109
3.2. Charakter prawny formularza	115
4. Obowiązek dokonania oceny zdolności kredytowej	122
4.1. Ocena zdolności kredytowej a ryzyko kredytowe	125
4.2. Cywilnoprawne skutki oceny zdolności kredytowej ...	132
5. Odpowiedzialność z tytułu naruszenia obowiązków na etapie przedkontraktowym	142

Rozdział IV

Zawarcie umowy kredytu konsumenckiego	147
1. Uwagi wprowadzające	147
2. Forma zawarcia umowy	147
3. Wykorzystanie wzorca umownego	151
4. Forma udzielenia zgód i oświadczeń dokonywanych przy zawarciu umowy	156
4.1. Zgoda małżonka kredytobiorcy	156
4.2. Zgoda na przetwarzanie danych osobowych i uchylenie tajemnicy bankowej	162

Rozdział V

Elementy treści umowy kredytu konsumenckiego	169
1. Uwagi wprowadzające	169
2. Oznaczenie stron umowy	176
3. Rodzaj, termin i sposób wypłaty kredytu	181
4. Określenie całkowitej kwoty kredytu	184

5. Określenie stopy oprocentowania kredytu oraz warunków jej zmiany	197
6. Zakres czasowy obowiązywania umowy, zasady i terminy spłaty kredytu, w tym odsetek	207
7. Informacja o kosztach kredytu, które konsument zobowiązany jest ponieść w związku z umową o kredyt, w tym kosztach notarialnych, rzeczywistej rocznej stopie oprocentowania i całkowitej kwocie do zapłaty przez konsumenta	210
8. Skutki braku płatności, roczna stopa zadłużenia przeterminowanego, opłaty z tytułu zaległości w spłacie kredytu i rozwiązanie umowy	218
9. Sposób zabezpieczenia i ubezpieczenia spłaty kredytu	228
10. Prawo do odstąpienia od umowy	236
11. Prawo do spłaty kredytu przed terminem	242
12. Pozostałe postanowienia	244
13. Sankcja kredytu darmowego	244
14. Niedozwolone postanowienia umowne a treść umowy kredytu konsumenckiego	251
Zakończenie	257
Bibliografia	265

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

AI Act, akt w sprawie sztucznej inteligencji	- rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z 13.06.2024 r. w sprawie ustanowienia zharmonizowanych przepisów dotyczących sztucznej inteligencji oraz zmiany rozporządzeń (WE) nr 300/2008, (UE) nr 167/2013, (UE) nr 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 i (UE) 2019/2144 oraz dyrektyw 2014/90/UE, (UE) 2016/797 i (UE) 2020/1828 (akt w sprawie sztucznej inteligencji) (Dz.Urz. UE L 2024/1689)
dyrektywa ADR	- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z 21.05.2013 r. w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (dyrektywa w sprawie ADR w sporach konsumenckich) (Dz.Urz. UE L 165, s. 63)
dyrektywa CCD2	- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2225 z 18.10.2023 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę 2008/48/WE (Dz.Urz. UE L 2023/2225)
dyrektywa dotycząca reklamy wprowadzającej w błąd	- dyrektywa Rady 84/450/EWG z 10.09.1984 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących reklamy wprowadzającej w błąd (Dz.Urz. UE L 250, s. 17, ze zm.)
dyrektywa o kredycie konsumenckim	- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z 23.04.2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.Urz. UE L 133, s. 66, ze zm.)

dyrektywa o kredycie konsumenckim z 1986 r.	– dyrektywa Rady 87/102/EWG z 22.12.1986 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących kredytu konsumenckiego (Dz.Urz. UE L 42, s. 48, ze zm.)
dyrektywa o kredycie mieszkaniowym	– dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/17/UE z 4.02.2014 r. w sprawie konsumenckich umów o kredyt związanych z nieruchomościami mieszkalnymi i zmieniająca dyrektywy 2008/48/WE i 2013/36/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 (Dz.Urz. UE L 60, s. 34)
dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych	– dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/29/WE z 11.05.2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady („Dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych”) (Dz.Urz. UE L 149, s. 22, ze zm.)
dyrektywa w sprawie nieuczciwych warunków umownych europejski program na rzecz konsumentów	– dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. UE L 95, s. 29, ze zm.) – Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Europejski program na rzecz konsumentów – Zwiększanie zaufania i pobudzanie wzrostu gospodarczego, KOM (2012) 225 ost.
Karta praw podstawowych k.c.	– Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 303 z 2007 r., s. 1, ze zm.) – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.)
k.w.	– ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2023 r. poz. 2119)
Nowy program na rzecz konsumentów	– Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady – Nowy program na rzecz konsumentów. Poprawa odporności konsumentów na potrzeby trwałej odbudowy, COM(2020) 696 final

- pr. bank. – ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2024 r. poz. 1646 ze zm.)
- pr. weks. – ustawa z 28.04.1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 282)
- Program na rzecz jednolitego rynku – rozporządzenie (UE) nr 2021/690 Parlamentu Europejskiego i Rady z 28.04.2021 r. ustanawiające program na rzecz rynku wewnętrznego, konkurencyjności przedsiębiorstw, w tym małych i średnich przedsiębiorstw, dziedziny roślin, zwierząt, żywności i paszy, oraz statystyk europejskich (Program na rzecz jednolitego rynku) oraz uchylające rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 99/2013, (UE) nr 1287/2013, (UE) nr 254/2014 i (UE) nr 652/2014 (Dz.Urz. UE L 153, s. 1)
- projekt ustawy o kredycie konsumenckim – projekt ustawy o kredycie konsumenckim oraz o zmianie ustawy o prawach konsumenta (UC 82)
- rezolucja w sprawie strategii na rzecz wzmocnienia praw szczególnie wrażliwych konsumentów – Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 22.05.2012 r. w sprawie strategii na rzecz wzmocnienia praw szczególnie wrażliwych konsumentów (Dz.Urz. UE C 264E, s. 11)
- RODO – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.Urz. UE L 119, s. 1, ze zm.)
- rozporządzenie BMR – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1011 z 8.06.2016 r. w sprawie indeksów stosowanych jako wskaźniki referencyjne w instrumentach finansowych i umowach finansowych lub do pomiaru wyników funduszy inwestycyjnych i zmieniające dyrektywy 2008/48/WE i 2014/17/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 596/2014 (Dz.Urz. UE L 171, s. 1, ze zm.)
- rozporządzenie ODR – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 524/2013 z 21.05.2013 r. w sprawie internetowego systemu rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (rozporządzenie w sprawie ODR w sporach konsumenckich) (Dz.Urz. UE L 165, s. 1)

rozporządzenie w sprawie wymogów ostrożnościowych	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z 26.06.2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz.Urz. UE L 176, s. 1, ze zm.)
TFUE	– Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) z 26.10.2012 r. (Dz.Urz. UE C 326, s. 47)
u.k.h.	– ustawa z 23.03.2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (Dz.U. z 2022 r. poz. 2245 ze zm.)
u.k.k.	– ustawa z 12.05.2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. z 2024 r. poz. 1497 ze zm.)
u.p.k.	– ustawa z 30.05.2014 r. o prawach konsumenta (Dz.U. z 2024 r. poz. 1796)
u.p.n.p.r.	– ustawa z 23.08.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz.U. z 2023 r. poz. 845)
u.u.i.g.	– ustawa z 9.04.2010 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych (Dz.U. z 2025 r. poz. 85.)
u.z.n.k.	– ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2022 r. poz. 1233)
u.z.r.	– ustawa z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. z 2018 r. poz. 2017)
ustawa antyspreadowa	– ustawa z 29.07.2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 165, poz. 984)
ustawa o SKOK	– ustawa z 5.11.2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 512 ze zm.)
wieloletni program na rzecz konsumentów	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 254/2014 z 26.02.2014 r. w sprawie wieloletniego programu na rzecz konsumentów na lata 2014–2020 oraz uchylające decyzję nr 1926/2006/WE (Dz.Urz. UE L 84, s. 42)

Organy i instytucje

BIG	– Biuro Informacji Gospodarczej
BIK	– Biuro Informacji Kredytowej
KIO	– Krajowa Izba Odwoławcza
KNF	– Komisja Nadzoru Finansowego

KSKOK	– Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa
NBP	– Narodowy Bank Polski
OECD	– Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
SA	– sąd apelacyjny
SKOK	– Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
SOKiK	– Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
TS	– Trybunał Sprawiedliwości
UE	– Unia Europejska
UKNF	– Urząd Komisji Nadzoru Finansowego
UOKiK	– Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

Publikatory i czasopisma

Dz.U.	– Dziennik Ustaw
Dz.Urz.	– Dziennik Urzędowy
Dz.Urz. UE	– Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
ERPL	– European Review of Private Law
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
IKAR	– Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
MPB	– Monitor Prawa Bankowego
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba cywilna
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba cywilna – Zeszyt dodatkowy
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego zeszyt A
PCC	– Polski Proces Cywilny
PiP	– Państwo i Prawo
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
PPP	– Przegląd Prawa Publicznego
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
TPP	– Transformacje Prawa Prywatnego

Inne

AI	– Artificial Intelligence
BNPL	– Buy Now Pay Later
IKZE	– indywidualne konto zabezpieczenia emerytalnego
IKE	– indywidualne konto emerytalne
nb	– numer boczny
nt.	– na temat
PPE	– pracowniczy program emerytalny
PPK	– pracowniczy program kapitałowy
RRSO	– rzeczywista roczna stopa oprocentowania kredytu
SKD	– sankcja kredytu darmowego
VAS	– value added services

WSTĘP

Przepisy ustawy o kredycie konsumenckim doskonale obrazują, w jakim stopniu ustawodawca ingeruje w stosunki prywatnoprawne, dokonując tzw. publicyzacji prawa¹. Niniejsza monografia, która stanowi zaktualizowaną wersję rozprawy doktorskiej obronionej w 2018 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie ma na celu ukazanie zjawiska publicyzacji umowy kredytu konsumenckiego oraz wskazanie jej miejsca w systemie prawa. Zamierzeniem jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, jak realizowana jest swoboda umów w relacji konsumenta i kredytobiorcy. W tym celu opisano ingerencję państwa w relacje konsumenckie dotyczące kredytu konsumenckiego (często ze względu na konieczność implementacji dyrektyw unijnych), która powoduje, że swoboda ta w dużej mierze odnosi się jedynie do autonomii woli stron.

W publikacji przedstawiono genezę umowy o kredyt konsumencki², ukazując jej społeczne i ekonomiczne aspekty. Są one niezmiernie złożone i przenikają się wzajemnie. Bez wątpienia najważniejszą przyczyną leżącą

¹ Tak m.in. M. Safjan [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2012, s. 49; J. Helios, *Publicyzacja prawa prywatnego – prywatyzacja prawa publicznego w kontekście rozważań nad prawem europejskim*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2013/92, s. 11–36; A. Żurawik, *Problem publicyzacji prawa prywatnego w kontekście ustrojowym*, PiP 2010/5, s. 32–41. Zob. też I. Barwicka-Tylek, *Spory o (prawo) prywatne i (prawo) publiczne okiem historyka* [w:] *Verba volant, scripta manent. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Bogusławie Gneli*, red. A. Kaźmierczyk, K. Michałowska, M. Szaraniec, Warszawa 2023, s. 97–105.

² W publikacji zamiennie stosuje się określenia „umowa kredytu konsumenckiego” i „umowa o kredyt konsumencki”. Co prawda ustawodawca posługuje się pojęciem umowy o kredyt konsumencki, jednak wydaje się to kwestią mało precyzyjnego tłumaczenia.

u podstaw pierwszych regulacji dotyczących kredytu konsumenckiego jest objęcie konsumenta ochroną prawną w relacjach z przedsiębiorcą. Wynika to m.in. z faktu, że w USA na początku lat 50. XX w. konsumentów, zderzających się ze zorganizowanymi, świadomymi i silniejszymi ekonomicznie przedsiębiorcami, zaczęto postrzegać jak rozproszoną mniejszość, której prawa należy objąć ochroną³. Koncepcja ta ewoluuje w kierunku pojmowania konsumenta jako świadomego uczestnika obrotu gospodarczego, któremu prawo daje wszelkie instrumenty do podjęcia korzystnej dla niego decyzji⁴.

W efekcie objęcia konsumenta ochroną powstaje wiele regulacji dotyczących stosunków prawnych z jego udziałem. Obecnie regulacje te w przeważającej mierze wynikają z prawodawstwa Unii Europejskiej. Unijna regulacja prawa konsumenckiego stanowi bowiem o wspólnej tożsamości jej mieszkańców⁵. Prawo to pełni zarazem rolę narzędzia postępującej integracji europejskiej. Co więcej, celem prawodawcy unijnego jest stworzenie konsumentom jednolitego rynku usług finansowych⁶. Polskie regulacje dotyczące kredytu konsumenckiego stanowią zatem wdrożenie dyrektyw o kredycie konsumenckim, kolejno z 1986 r. – na zasadzie harmonizacji minimalnej – i z 2008 r. – na zasadzie harmonizacji maksymalnej. Niebawem nastąpi transpozycja norm opisanych w kolejnej dyrektywie z tego zakresu, tym razem z 2023 r.⁷ Zarówno zmiana sposobu harmonizacji prawa, jak i przygotowanie kolejnej dyrektywy (z 2023 r.) dobitnie pokazuje, jak ważnym obszarem dla Unii

³ J.F. Kennedy, *Special Message to the Congress on Protecting the Consumer Interest*, 15.03.1962, https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/jfkpof-037-028#?image_id=JFKPOF-037-028-p0002 (dostęp: 25.11.2024 r.).

⁴ Zob. więcej E. Łętowska, *Prawo umów konsumenckich*, Warszawa 2002, s. 2–34, M. Jagielska, *Słabsza strona kontraktu i jej ochrona*, Warszawa 2024, s. 16–20.

⁵ Zob. więcej B. Schuller, *The definition of consumers in EU consumer law* [w:] *European Consumer Protection. Theory and Practice*, red. J. Devenney, M. Kenny, New York 2012.

⁶ Zob. więcej A. Jurkowska-Zeidler, *Jednolita regulacja kredytu konsumenckiego w prawie usług finansowych Unii Europejskiej (nowa dyrektywa 2008/48/WE w sprawie umów o kredyt konsumencki)*, GSP 2009/2, s. 243–260.

⁷ W art. 48 przedmiotowej dyrektywy określono termin jej transpozycji na 20.11.2025 r., a stosowania przepisów przyjętych na skutek tej transpozycji na 20.11.2026 r.

Europejskiej jest to zagadnienie. Bez wątpienia na jego wagę wpływ ma rosnąca liczba udzielanych kredytów⁸.

Celem opracowania jest przedstawienie konstrukcji cywilnoprawnej umowy kredytu konsumenckiego w prawie polskim na gruncie ustawy o kredycie konsumenckim, wraz z analizą modelu implementacji dyrektywy o kredycie konsumenckim. Publikacja stanowi również próbę klasyfikacji umowy o kredyt konsumencki. Jest to jednak utrudnione ze względu na fakt, że umowa ta stanowi wariant konstrukcyjny innych umów. Może ona być umową nazwaną, m.in. pożyczki (art. 720 § 1 k.c.), kredytu bankowego (art. 69 ust. 1 pr. bank.), najmu (art. 659 k.c.), leasingu (art. 709¹ k.c.), sprzedaży na raty (art. 583 § 1 k.c.), depozytu nieprawidłowego polegającego na możliwości rozporządzania oddanymi na przechowanie pieniędzmi lub innymi rzeczami oznaczonymi co do gatunku (art. 845 k.c.), użytkowania nieprawidłowego, gdzie użytkownik staje się właścicielem wydanych mu pieniędzy lub innych rzeczy oznaczonych co do gatunku (art. 264 k.c.), a także umową nienazwaną lub mieszaną. Próby tej klasyfikacji nie można zatem traktować jako propozycji wyczerpującej.

Należy zastanowić się także, w jaki sposób dokonywać wykładni prawa konsumenckiego. W chwili obecnej można mówić o prokonsumenckiej wykładni prawa, którą odzwierciedla m.in. generalna dyspozycja art. 385¹ § 1 k.c. Stosując – być może daleko idące – porównanie do ewolucji prawa pracy i generalnej zasady mówiącej, że przepisy w prawie pracy należy interpretować na korzyść pracownika, podobnych rozwiązań można doszukać się w prawie konsumenckim. Wydaje się, że normy prawne dotyczące ochrony konsumenta interpretuje się używając niewyrażonej *expressis verbis* dyrektywy wykładni, zgodnie z którą przepisy prawne, w których występuje konsument, należy interpretować na jego

⁸ Kredyty konsumenckie w strefie euro w sierpniu 2024 r. osiągnęły wartość 778,1 mld EUR, co oznacza wzrost w porównaniu z 775 mld EUR w lipcu tego samego roku i wzrost o 194,2 mld EUR w stosunku do grudnia 2014 r., kiedy to ich wartość osiągnęła poziom 583,9 mld EUR, <https://tradingeconomics.com/euro-area/consumer-credit> (dostęp: 25.11.2024 r.). Na temat wpływu kredytu na gospodarkę zob. także M. Monkiewicz, *Globalny kryzys finansowy – przyczyny, działania naprawcze, ochrona konsumentów*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2008/2, s. 121–133.

korzyść. Powstaje jednak pytanie, czy taka dyrektywa interpretacyjna jest zgodna z metanormą, jaką jest ochrona konsumentów *in gremio*. W obecnym stanie prawnym, w niektórych szczególnych sytuacjach ochrona interesów pewnych grup konsumentów może pozostawać z nią w sprzeczności. W wyniku masowej realizacji przez indywidualnych konsumentów ich uprawnień związanych ze szczególną ochroną stosunków konsumenckich (np. w zakresie sankcji kredytu darmowego) na rynku kredytów konsumenckich dochodzić może do naruszenia ochrony konsumentów jako całego zbioru, m.in. w zakresie bezpieczeństwa zgromadzonych przez nich depozytów, ponoszenia większych kosztów usług czy ograniczenia dostępu do możliwości finansowania przedsięwzięć kredytem. Nie oznacza to, że taka indywidualna ochrona nie powinna być realizowana – jest ona jak najbardziej słuszna, ale powinna być dostosowana do aktualnie panujących realiów i proponować proporcjonalne sankcje z tytułu jej naruszenia, zgodnie z metanormą, jaką jest ochrona konsumentów *in gremio*. W tym miejscu zaznaczyć należy, że niektóre rozwiązania ochrony konsumenta w ustawie o kredycie konsumenckim nie uwzględniają dynamicznego rozwoju technologii, która spowodowała, że indywidualne uprawnienia konsumenta przeistoczyły się w masowy proces zagrażający stabilności kredytodawców generujący znaczne przychody wyspecjalizowanym podmiotom skupującym roszczenia konsumentów na rynku (często na niekorzystnych warunkach). Taki stan rzeczy wymaga opracowania pilnych wniosków *de lege ferenda*.

Rozważania zawarte w opracowaniu, poza odwołaniem się do aktów prawodawczych Unii Europejskiej, zostały ograniczone do analizy krajowego porządku prawnego. Porządek ten jest zbieżny z rozwiązaniami funkcjonującymi w krajach członkowskich Unii, gdyż reguluje go akt o charakterze ogólnym – dyrektywa o kredycie konsumenckim, którą kraje członkowskie zaimplementowały do swoich porządków prawnych, opierając się na zasadzie harmonizacji maksymalnej. Różnice w zakresie tej implementacji wynikają z ograniczonej swobody, którą dyrektywa dała krajom członkowskim, determinowanej m.in. poziomem rozwoju

gospodarki krajowej, a co za tym idzie – poziomem zamożności konsumentów⁹.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że obecna dyrektywa o kredycie konsumenckim z 2023 r. dopiero oczekuje na implementację do polskiego porządku prawnego – całkiem niedawno przedstawiono pierwszy projekt ustawy wdrażającej jej przepisy.¹⁰ Przedstawione rozwiązania bez wątpienia spowodują ewolucję rynku kredytów konsumenckich – w szczególności w kontekście pojmowania roli konsumenta w relacjach kredytowych (m.in. co do przeciwdziałania i zarządzania nadmiernym zadłużeniem) oraz dopasowania regulacji zarówno do rozwoju nowych technologii mających wpływ na rynek kredytów konsumenckich, jak i problemów związanych z nieproporcjonalnym ukształtowaniem zakresu sankcji kredytu darmowego. Wobec braku – w aktualnie obowiązującym stanie prawnym – dostępnego publicznie i obejmującego proponowaną treść przepisów implementujących dyrektywę o kredycie konsumenckim z 2023 r. projektu ustawy (dostępny na moment pisania niniejszej publikacji projekt zawiera jedynie opis istoty rozwiązań planowanych w projekcie, w tym proponowane środki realizacji), trudno kompleksowo odnieść się do jej planowanego zakresu. Nie ulega jednak wątpliwości, że rozwiązania zawarte w dyrektywie o kredycie konsumenckim z 2023 r. stanowią istotne uzupełnienie aktualnego rozwiązania.

Wydaje się, że specyficzna wykładnia, charakterystyczny zespół norm budujących prawo konsumenckie, tworzący nierównowagę prawną stron w celu poprawy pozycji konsumenta zderzającego się z silniejszym ekonomicznie i organizacyjnie przedsiębiorcą, o odmiennej sankcji, a także znaczne ograniczenia swobody umów wpływają na powolne wyodrębnianie się prawa konsumenckiego z klasycznego prawa cywilnego¹¹. Tendencja ta może doprowadzić do powstania osobnej gałęzi prawa – prawa konsumenckiego – wyodrębnionego z prawa cywilne-

⁹ Zob. więcej A. Urbanek, *Przyszłość konsumentów w świetle zmian na rynku kredytowym*, EPS 2021/11, s. 39–47.

¹⁰ Projekt ustawy o kredycie konsumenckim oraz o zmianie ustawy o prawach konsumenta (UC82), <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-kredycie-konsumenta-oral-oraz-o-zmianie-ustawy-o-prawach-konsumenta> (dostęp: 15.03.2025 r.)

¹¹ Por. M. Jagielska, *Ochrona strony słabszej umowy* [w:] *Verba volant...*, s. 328–337.

go. Znaczący wpływ na tę tendencję ma bez wątpienia prawodawstwo unijne, które w swej istotnej części zajmuje się prawem konsumenckim, a także orzecznictwo TSUE.

Rozdział I

GENEZA UMOWY KREDYTU KONSUMENCKIEGO

1. Uwagi wprowadzające

Instytucja kredytu była znana już w starożytnym Rzymie i w kolejnych wiekach przyjmowała różne kształty w zależności od stopnia rozwoju cywilizacji¹. Z kolei z umową o kredyt konsumencki mamy do czynienia dopiero od drugiej połowy lat 80. XX w., na skutek kształtowania się pojęcia konsumenta w obrocie gospodarczym w prawodawstwie Unii Europejskiej.

Konsument uprzednio postrzegany był jako odbiorca usług konkurujących ze sobą kredytodawców. Oferowanie konsumentom tych samych usług przez różnych kredytodawców miało determinować wzrost ich jakości oraz poszanowanie praw konsumenta. Koncepcja ta nie spełniła pokładanych w niej nadziei między innymi za sprawą stosowania takich mechanizmów jak zmowy cenowe². Taka sytuacja spowodowała, że konsumenta w latach 80. zaczęto postrzegać jako biernego (słabszego)

¹ W. Bojarski, *Prawo rzymskie*, Toruń 1999, s. 223. Na temat ewolucji instytucji kredytu zob. więcej W. Morawski, *Zarys powszechnej historii pieniądza i bankowości*, Warszawa 2002, *passim*; J. Zwierz-Furtak, *Historyczne ujęcie roli kredytu w gospodarce*, „Bank i Kredyt” 2000/12, s. 65–72.

² Zob. więcej Ł. Wieczorek, *Prawne i ekonomiczne aspekty kolektywnej pozycji dominującej w prawie konkurencji*, PPH 2011/7, s. 25–39; P. Bielińska-Grotthuss, *Prozumienia ograniczające konkurencję w prawie polskim i wspólnotowym*, „Glosa” 2004/3, s. 4–8.

uczestnika rynku, czego rezultatem była wzmożona prawna ochrona przed przedsiębiorcami, mającymi nad nim przewagę związaną z wiedzą i doświadczeniem. Doktryna ta funkcjonowała w prawie dość długo, ustępując na początku XXI w. nowemu pojmowaniu konsumenta. Prawo z kierunku ochrony konsumenta – biernego uczestnika obrotu gospodarczego – ewoluowało w stronę edukacji konsumenta (oraz szerokiego informowania konsumenta w przedmiocie danej transakcji), tworząc nowy model konsumenta, zwanego konsumentem aktywnym, tj. będącym podmiotem świadomym swoich praw i obowiązków. Taki konsument stoi w centrum wspólnego rynku, będąc jednocześnie jego filarem, ze względu na duży udział w generowaniu PKB Unii Europejskiej³. Porównując pozycję konsumenta na przestrzeni prawie 50 lat, można zatem dostrzec diametralną zmianę w postrzeganiu jego roli i znaczenia, w ślad za czym zmienia się prawo jego dotyczące, powstają m.in. regulacje w duchu ochrony konsumenta⁴. Projektowane prawo ma zatem chronić konsumenta i równoważyć jego pozycję względem kredytodawcy. W realizacji tego celu dochodzi do powstania zjawiska tzw. nierównowagi kontraktowej stron (wbrew podstawowej zasadzie prawa prywatnego prezentującej dwa podmioty stosunku cywilnoprawnego jako równorzędne sobie)⁵. Konsument zajmuje pozycję prawnie uprzywilejowaną ze względu na faktyczne (pozaprawne) przyczyny przesądzające o nierównorzędności stron, takie jak doświadczenie, umiejętności czy wiedza oraz przewaga konkurencyjna kredytodawcy.

Jednym z czynników mających wpływ na zapoczątkowanie idei prawnej ochrony konsumenta było słynne przemówienie J.F. Kennedy'ego, które

³ M. Jagielska, *Ewolucja ochrony konsumenta w prawie kolizyjnym Unii Europejskiej w zakresie zobowiązań umownych*, Warszawa 2010, s. 25–42. Por. Koolen Ch., *Consumer Protection in the Age of Artificial Intelligence: Breaking Down the Silo Mentality Between Consumer, Competition and Data*, ERPL 2023, Vo. 31, No 2–3, s. 427–467.

⁴ Zob. więcej Zielona księga w sprawie detalicznych usług finansowych. Lepsze produkty, szerszy wybór i większe możliwości dla konsumentów i przedsiębiorstw, KOM (2015) 630 ost.

⁵ Tak P. Stec, *Tworzenie prawa w warunkach asymetrii potencjału stron relacji i minimalnego przymusu faktycznego dotyczącego przystąpienia do relacji (model: bank – klient)* [w:] *Pochodzenie, tworzenie i efektywność prawa*, red. P. Chmielnicki, Warszawa 2014, s. 213–215. Zob. też M. Jagielska, *Słabsza...*, s. 17.

zaczął od słów „Konsumenci z definicji oznaczają nas wszystkich”⁶. Wskazując na liczne zagrożenia czyhające na, jak zdefiniował konsumentów, grupę pozbawioną właściwej reprezentacji, J.F. Kennedy zaproponował podjęcie działań wzmacniających pozycję konsumenta na szczeblu federalnym⁷. Kwalifikując konsumentów do grupy mniejszości, takiej jak każda inna mniejszość na terenie USA wydzielona np. ze względu na kolor skóry, wyznanie czy preferencje seksualne, nazwał ją mniejszością rozproszoną⁸.

Otwarte pozostaje jednak pytanie, czy założenia ochrony konsumenta nie powinny zostać przemodelowane w kontekście pojawienia się nowoczesnych technologii umożliwiających gromadzenie i analizę danych na niespotykaną dotąd skalę. Wydaje się, że to właśnie wykorzystanie nowych technologii umożliwiających analizę *big data*, opartych na AI stanowi obecnie największe wyzwanie w relacjach konsumenckich⁹. Przetwarzane dane związane np. z mechanizmami nasłuchowymi w telefonach komórkowych, geolokalizacją czy wreszcie informacjami o stanie zdrowia (kroki, puls, sen, ilość tlenu w krwi, poziom insuliny) dają

⁶ J.F. Kennedy, *Special Message to the Congress...*

⁷ Działania te zostały określone czterema podstawowymi prawami konsumenta, tj. prawem do bezpieczeństwa, prawem do bycia informowanym, prawem do wyboru oraz prawem do bycia wysłuchanym. Według J.F. Kennedy’ego każdy konsument ma zatem prawo do ochrony przed produktem niebezpiecznym (prawo do bezpieczeństwa), prawo do ochrony przeciwko mylącym informacjom, w szczególności przekazywanym poprzez agresywną i nieprawdziwą reklamę, mając przy tym zagwarantowane prawo do otrzymania rzetelnych informacji na temat określonego produktu czy usługi (prawo do informacji), prawo dostępu do różnorodnych produktów w różnych cenach i możliwość ich porównania, w tym satysfakcja z jakości po odpowiedniej cenie (prawo do wyboru), oraz prawo do odwołania się przed odpowiednimi organami państwa w zakresie ochrony praw przysługujących konsumentom (prawo do bycia wysłuchanym). Realizacja każdego z tych praw zostanie w przyszłości zapewniona odpowiednim prawem ustanowionym przez państwo federalne.

⁸ Zob. więcej E. Łętowska, *Prawo umów...*, s. 10.

⁹ Na temat AI w bankowości zob.: K. Langenbucher, *Consumer credit in the age of AI: Beyond antidiscrimination law*, „SAFE Working Paper” 2022/369; Nowy program na rzecz konsumentów, s. 12–14. Por. też M. Dziedzic, *Ochrona konsumenta w związku z zagrożeniami płynącymi z rozwoju FinTech* [w:] *Prawna ochrona konsumenta rynku usług bankowych*, red. T. Szanciło, Warszawa 2022, s. 123–140.

wiedzę o każdym elemencie życia konsumenta, co może mieć wpływ na prawo do prywatności i zaburzać zdolność do podejmowania decyzji.

W tym miejscu warto zaznaczyć, że nowa dyrektywa o kredycie konsumenckim z 2023 r. wychodzi naprzeciw tym zagadnieniom, zakazując wykorzystywania analizy niektórych danych do celów oceny zdolności kredytowej lub cen ubezpieczeń kredytów konsumenckich. Nie zmienia to jednak faktu, że w innych miejscach na świecie dane z tzw. *big data* wykorzystywane są do wartościowania jednostek w różnym, nawet szerszym, kontekście (np. ranking społeczny w Chinach)¹⁰. Należy jednak w tym miejscu zaznaczyć, że wykorzystanie nowoczesnych technologii to nie tylko zagrożenie, lecz również szansa na poprawę bezpieczeństwa konsumenta rynku usług finansowych.

2. Powstanie i ewolucja koncepcji prawnej ochrony konsumenta

Przytoczone powyżej postulaty J.F. Kennedy'ego dały podwaliny pod stworzenie w USA prawnych rozwiązań gwarantujących ochronę konsumenta, co do zasady wpisujących się w nurt legislacyjny nazwany *public interest law*¹¹. Polega on na zapewnieniu prawnej reprezentacji interesom

¹⁰ M. Infantino, W. Wang, *Challenging Western Legal Orientalism. A Comparative Analysis of Chinese Municipal Social Credit Systems*, „European Journal of Comparative Law and Governance” 2021/8(1), s. 46–85, a także B. Marr, *Chinese Social Credit Score: Utopian Big Data Bliss Or Black Mirror On Steroids?*, „Forbes”, 21.01.2019, <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2019/01/21/chinese-social-credit-score-utopian-big-data-bliss-or-black-mirror-on-steroids/> (dostęp: 25.11.2024 r.); zob. również Nowy program na rzecz konsumentów, s. 12–13.

¹¹ Nurt ten w swoim założeniu podąża za myślą Alexisa de Tocqueville'a, który charakteryzując status amerykańskiego prawnika, stwierdził, że jest on przedstawicielem demokratycznej arystokracji, bo w rządach prawa władza nie należy do ludzi, ale do ludzi prawa. Takie założenie, połączone ze szczytną ideą promowania zmian społecznych poprzez oddolne inicjatywy „demokratycznej arystokracji”, przyznał *public interest law* i organizacjom reprezentującym ten nurt ważne miejsce w systemie nie tylko egzekwowania prawa, ale i społecznej kontroli jego jakości, w tym postulowania zmian. Zmiany są zaś możliwe dzięki nowemu modelowi edukacji prawnej i sposobów rozstrzygania sporów. Przy czym zaznaczyć w tym miejscu należy, że doktryna *public interest law* nie ma na celu upubliczniania prawa dotyczącego prywatnoprawnych aspektów relacji kon-

osób tworzących grupy społeczne, które wcześniej nie były dostatecznie dobrze reprezentowane¹². Istotą *public interest law* jest kreowanie prawa oparte na idei społecznej sprawiedliwości, przede wszystkim przez organizacje pozarządowe¹³. Tendencja ta, wraz ze wzrostem znaczenia Stanów Zjednoczonych Ameryki jako ekonomicznej ogólnoswiatowej potęgi, dość szybko rozprzestrzeniała się w wysokorozwiniętych krajach, choć z innych niż w USA przyczyn¹⁴.

O ile doktryna amerykańska traktuje konsumentów jako mniejszość, o tyle Unia Europejska odnosi się do nich jako obywateli, kładąc szczególny nacisk na ich udział w kształtowaniu rynku wewnętrznego Unii¹⁵ (prawa konsumenta są spoiwem łączącym różne narodowości składające się na obywateli Unii), a prawo krajowe, konstruując przepisy dotyczące konsumentów, widzi w nich słabszą stronę stosunku prawnego, formułując różnego rodzaju mechanizmy ochronne.

sument–przedsiębiorca. Por. S. Edgar, J.C. Cahn, *Power To the People or the Profession? – The Public Interest in Public Interest Law*, „The Yale Law Journal” 1970/79(5), s. 1006.

¹² E. Łętowska, *Europejskie prawo umów konsumenckich*, Warszawa 2004, s. 2–3.

¹³ Przegląd ich działań znajduje się w opracowaniu D.L. Rhode opublikowanym w „Stanford Law Review” w 2008 r. (zob. więcej D.L. Rhode, *Public Interest Law: The Movement at Midlife*, „Stanford Law Review” 2008/60(6), s. 2027–2084). Autorka wskazuje, na przykładzie działalności organizacji pozarządowych działających na terenie USA (coraz bardziej popularnych również w Polsce, np. stowarzyszenia konsumentów), że wpływ, który odniosły na formułowanie i stosowanie prawa oraz zmiany światopoglądowe obywateli, był przemożny na wielu płaszczyznach, w tym i w zakresie prawa ochrony konsumenta. Organizacje te powstały w większości w latach 70. XX w. i obecnie znajdują się w rozkwicie. Podobny proces kształtowania się społecznie odpowiedzialnych organizacji, które wykorzystują prawo w celu ochrony różnego rodzaju mniejszości, widoczny jest w Polsce, jednak skala tego zjawiska jest mniejsza i wydaje się, że w tym aspekcie Polska pozostaje na początku pewnego ugruntowanego już w USA procesu. W kontekście prawa ochrony konsumenta autorka podkreśla, że *public interest law* zmierza do wzmocnienia konsumenta w relacji z przedsiębiorcą w szczególności przez podniesienie świadomości (D.L. Rhode, *Public Interest Law...*, s. 2041). Autorka ponadto uważa, że *public interest law* zmieniło nie tylko prawo, ale także samo podejście prawników do niego.

¹⁴ Nt. rozwoju w kontekście ekonomii ewolucyjnej zob. więcej A. Glapiński, *Natura człowieka i gospodarka. Ekonomia ewolucyjna jako klucz do zrozumienia zjawisk gospodarczych XXI w.*, Warszawa 2021, *passim*.

¹⁵ Tak B. Gnela, *Pojęcie konsumenta w prawie wspólnotowym i prawie polskim* [w:] *Ochrona konsumenta usług finansowych. Wybrane zagadnienia prawne*, red. B. Gnela, Warszawa 2007, s. 22.

W Europie nowo tworzone prawo konsumenckie pojmowano jako element polityki legislacyjnej wykonywanej przez władzę (organy Unii Europejskiej, a wcześniej Wspólnoty Europejskiej). Uważano, że dzięki swobodnemu przepływowi towarów i usług, stanowiących filar tworzącego się wspólnego rynku, prawa konsumenta zostaną zachowane ze względu na mechanizmy działania samego rynku. Z tego też względu wczesne europejskie prawo konsumenckie było uważane za element prawa ochrony konkurencji¹⁶.

Początkiem koordynowania polityki konsumenckiej na poziomie europejskim było utworzenie w 1973 r. przez Komisję Europejską urzędu zajmującego się ochroną konsumenta i środowiska, a następnie w dwa lata później opracowanie pierwszego pięcioletniego programu informacji i ochrony konsumenta¹⁷. Takie programy w kolejnych okresach sukcesywnie wytaczają strategię polityki konsumenckiej. Obecnie reguluje ją nowy program na rzecz ochrony konsumentów. Polityka ta wraz z ewolucją samej Unii zajmowała też coraz wyraźniejszą pozycję w jej prawie pierwotnym¹⁸. Traktat o funkcjonowaniu UE w istotny sposób odnosi się do kwestii konsumenckich, finalnie formułując w art. 169 ust. 1 zasadę ochrony konsumenta jako jeden z jej filarów.

Nastawienie do problematyki konsumenckiej ewoluowało w Europie do roli strategicznego celu Unii, który spaja jej obywateli z władzą i stanowi o pewnym „narodowym” elemencie jej działania, tworząc z różnych etnicznie i kulturowo nacji jedną spójną grupę. W tym znaczeniu, choć grupa ta nie jest pojmowana tak jak w USA na początku lat 50., nadanie jej pewnego wspólnego charakteru umożliwia większą integrację obywateli Unii – konsumentów, którym należą się te same prawa w zakresie ich codziennego życia, pomimo różnic w zakresie osiąganych dochodów, ochrony publicznoprawnej, opieki zdrowotnej i społecznej czy wreszcie wysokości opłacanych podatków. Polityka konsumencka wydaje się

¹⁶ E. Łętowska, *Prawo umów...*, s. 15–16.

¹⁷ Zob. więcej J. Maliszewska-Nienartowicz, *Ewolucja ochrony konsumenta w europejskim prawie wspólnotowym*, Warszawa 2004, s. 32 i n.; E. Wieczorek, *Ochrona konsumenta* [w:] *Ochrona praw jednostki*, red. Z. Brodecki, Warszawa 2004, s. 312 i n.

¹⁸ Zob. więcej E. Łętowska, *Europejskie prawo umów...*, s. 8–15 i literatura tam cytowana.

zatem być w chwili obecnej podstawą do budowania załączku wspólnej tożsamości obywateli Unii.

W Polsce po upadku ustroju opartego na gospodarce centralnie sterowanej dokonano licznych zmian w prawie, opierając się na zasadach gospodarki wolnorynkowej, których odzwierciedleniem jest m.in. zasada swobody umów¹⁹. Doprowadziło to do powstania zjawiska tzw. umów adhezyjnych²⁰, które u źródła wywodzą się z praktyk monopolistycznych, a w swej treści były często niekorzystne dla osoby fizycznej będącej stroną relacji z przedsiębiorcą²¹. Zjawisko to A. Stelmachowski słusznie określa mianem „prywatnej legislacji”²². Konsument jest częstokroć słabszy od przedsiębiorcy, ponieważ posiada mniejszą wiedzę na temat przedmiotu transakcji oraz mniejsze doświadczenie w jej finalizacji²³. Ingerencja państwa w relacje pomiędzy obywatelem a przedsiębiorcą stała się m.in. z powyższych przyczyn konieczna.

Sformułowana w polskiej doktrynie zasada ochrony konsumenta znalazła swoje odzwierciedlenie nie tylko w regulacjach dotyczących prawa prywatnego, ale również w prawie publicznym²⁴. Konstytucja RP w art. 76 formułuje wyżej wymienioną zasadę w rozdziale poświęconym wolnościom oraz prawom i obowiązkom człowieka i obywatela. Ponadto w zakresie umów o kredyt już od 1986 r. w prawodawstwie unijnym funkcjonuje dyrektywa o kredycie konsumenckim, której to postanowienia Polska przyjęła do swojego porządku prawnego w ramach szeroko pojętego procesu przygotowawczego do integracji z Unią Europejską, rozpoczętego na początku lat 90. XX w.

¹⁹ W przedmiocie swobody umów zob. więcej M. Safjan, *Zasada swobody umów (Uwagi wstępne na tle wykładni art. 353(1) k.c.)*, PiP 1993/4, s. 12–19.

²⁰ Zob. więcej Cz. Żuławska, *Zasady prawa gospodarczego prywatnego*, Warszawa 2007, s. 94–96 i literatura tam cytowana.

²¹ Por. A. Stelmachowski, *Wstęp do teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1984, s. 347–348.

²² A. Stelmachowski, *Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1998, s. 279.

²³ Cz. Żuławska, *Zasady prawa...*, s. 92–93. Por. M. Jagielska, *Słabsza...*, s. 16–20.

²⁴ Cz. Żuławska, *Zasady prawa...*, s. 91.

3. Wpływ koncepcji prawnej ochrony konsumenta na regulacje dotyczące kredytu konsumenckiego

Prawo ochrony konsumenta wykształciło się wyraźnie w dorobku unijnym w drugiej połowie lat 70., kiedy to powstał wspomniany pierwszy pięcioletni program informacji i ochrony konsumentów. Polityka konsumencka stanowi dziś jeden z filarów gwarantujących prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego oraz miała ogromny wpływ na samo jego powstanie²⁵. Na początku miała ona charakter niesamodzielny (ochrony pośredniej), realizowanej poprzez wykorzystanie wielorakich instrumentów, w tym *soft law* (np. wspomniane wyżej pięcioletnie programy informacji i ochrony konsumentów)²⁶.

Politykę tę aktualnie realizują zarówno akty prawne prawa pierwotnego, tj. Karta praw podstawowych oraz TFUE, jak również różnego rodzaju akty prawa pochodnego, przede wszystkim dyrektywy i rozporządzenia. Polityka ta ma za zadanie stać na straży uczciwego traktowania, dbałości o jakość produktów oraz możliwości dochodzenia odszkodowania w przypadkach naruszenia praw konsumentów.

Ochrona konsumentów, jako jeden z filarów rynku wewnętrznego, stała się prawem na tyle ważnym, że postulaty z nią związane uwzględniane są przez Komisję Europejską przy opracowywaniu polityki strategicznej, w szczególności w obszarach elektronizacji, komunikacji, ochrony danych osobowych, bezpieczeństwa produktów oraz finansów. Mając na względzie powyższe, trzeba stwierdzić, że na gruncie prawa europejskiego coraz łatwiej jest rozdzielić prawo dotyczące konsumentów

²⁵ Niektórzy autorzy twierdzą nawet, że ochrona konsumenta nie jest celem samym w sobie, związanym z rozwojem ekonomicznym i kulturalnym społeczeństwa, a jedynie stanowi pochodną polityki gwarantującej prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego. Zob. K. Marak, K. Poroś, *Ochrona konsumenta usług finansowych w świetle prawa wspólnotowego – wybrane zagadnienia* [w:] *Ochrona konsumenta usług finansowych. Wybrane zagadnienia prawne*, red. B. Gnela, Warszawa 2007, s. 138.

²⁶ M. Jagielska [w:] *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, t. 1, Art. 1–89, red. D. Miąsik, N. Półtorak, A. Wróbel, LEX 2012, art. 12, nb 12.2.

– nakierowane na relacje jednostronnego obrotu gospodarczego i ujmujące politykę związaną z ochroną konsumenta – od prawa związanego z dwustronnym obrotem gospodarczym. Najmniej uwagi Unia Europejska poświęca relacjom obywatel–obywatel, pozostawiając tę domenę materialnym prawom krajowym oraz prawu kolizyjnemu. Osobnym zagadnieniem do omówienia jest sam proces implementacji tego prawa do polskiego porządku prawnego, podczas którego trudności pojawiają się przede wszystkim w związku z odmiennym spojrzeniem na prawo oraz odmienną jego wykładnią²⁷. W Polsce wykładnią przeważającą jest wykładnia językowa, podczas gdy prawodawstwo unijne należy analizować przede wszystkim opierając się na wykładni celowościowej²⁸.

3.1. Ochrona konsumenta-kredytobiorcy w aktach prawa pierwotnego UE

Ochrona konsumenta jest jedną z kompetencji, którą państwa członkowskie zgodnie z postanowieniami art. 4 ust. 2 lit. f TFUE dzielą z Unią Europejską. Zapis ten co prawda nie stanowi przepisu wyłącznie kompetencyjnego, jednak liczne przepisy harmonizujące tę politykę spowodowały, że w tym zakresie prawo unijne dominuje w porządkach krajowych²⁹.

²⁷ Więcej na temat problemów związanych z implementacją dyrektyw konsumenckich zob. M. Ziętek, *Europejskie prawo konsumenckie jako wyraz technokratycznej koncepcji prawa umów* [w:] *Kierunki rozwoju Europejskiego prawa prywatnego. Wpływ europejskiego prawa konsumenckiego na prawo krajowe*, red. M. Jagielska, E. Rott-Pietrzyk, A. Wiewiórkowska-Domagalska, Warszawa 2012, s. 275 i n.; B. Gnela, *Umowa konsumenta w polskim prawie cywilnym i prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 2013, s. 65 i n.

²⁸ Tak A. Wróbel, *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, Warszawa 2010, s. 112 i n. Na temat wykładni prawa w zgodzie z prawem unijnym zob. więcej A. Sołtys, *Obowiązek wykładni prawa krajowego zgodnie z prawem unijnym jako instrument zapewniania efektywności prawa Unii Europejskiej*, Warszawa 2015, *passim*. Na temat wykładni prawa cywilnego w Polsce zob. też. G. Jędrejek, *Wykładnia przepisów prawa cywilnego materialnego i procesowego*, Warszawa 2020, *passim*.

²⁹ M. Jagielska [w:] *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, t. 2, Art. 90–222, red. K. Kowalik-Bańczyk, M. Szwarc-Kuczer, A. Wróbel, LEX 2012, art. 169, nb 169.7.